

Міністерство культури України
Національний історико-археологічний заповідник
«Кам'яна Могила»

ВІСНИК

НАЦІОНАЛЬНОГО ІСТОРИКО-АРХЕОЛОГІЧНОГО
ЗАПОВІДНИКА «КАМ'ЯНА МОГИЛА»

Міністерство культури України
Національний історико-археологічний заповідник
«Кам'яна Могила»

ВІСНИК

НАЦІОНАЛЬНОГО ІСТОРИКО-АРХЕОЛОГІЧНОГО
ЗАПОВІДНИКА «КАМ'ЯНА МОГИЛА»

ВИПУСК 2

Запоріжжя
Дике Поле
2017

УДК 902.2 (477.64–37 Мелітополь) (062)
ББК 63.4 (4Укр-4Зап-2Мел)
М-34

*Засновник та видавець – Національний історико-археологічний
заповідник «Кам'яна Могила»*

*Відповідальний редактор: Я.Б. Михайлов, генеральний директор
НІАЗ «Кам'яна Могила»*

*Друкується за рішенням науково-методичної ради
НІАЗ «Кам'яна Могила». Протокол №9 від 06 вересня 2017 р.*

РЕДАКЦІЙНА РАДА

к.і.н. В.В. Гудзь (Мелітополь)	д.і.н. В.Ю. Мурзін (Бердянськ)
д.і.н. О.М. Ігнатуша (Запоріжжя)	Я.Б. Михайлов (Мелітополь)
д.і.н. В.Г. Космина (Київ)	О.В. Пеньова (Мелітополь)
д.і.н. Н.С. Котова (Київ)	д.і.н. О.М. Ситник (Мелітополь)
д.і.н. С.Р. Лях (Запоріжжя)	к.і.н. Г.М. Тощев (Запоріжжя)
д.і.н. В.І. Мільчев (Запоріжжя)	д.і.н. Ф.Г. Турченко (Запоріжжя)
д.і.н. О.Г. Морозов (Черкаси)	д.і.н. Г.І. Шаповалов (Запоріжжя)

М-34 **Вісник НІАЗ «Кам'яна Могила»**. Випуск II. – Запоріжжя:
Дике Поле, 2017. – 228 стор.
ISBN 978-617-7433-26-1

Збірка містить праці, у яких розглядаються окремі проблеми вивчення, збереження та використання об'єктів археологічної спадщини, вводяться в науковий обіг експонати з колекцій археологічних музеїв України, результати досліджень археологів, істориків, музейних працівників. Тематика публікацій охоплює період від найдавніших часів до сьогодення.

Для археологів, істориків, музейних працівників, краєзнавців, учителів історії, студентів вищих навчальних закладів, усіх, хто цікавиться давньою, середньовічною та новітньою історією, проблемами музейної та краєзнавчої справи.

УДК 902.2 (477.64–37 Мелітополь) (062)
ББК 63.4 (4Укр-4Зап-2Мел)

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
СПИСОК СКОРОЧЕНЬ	6

АРХЕОЛОГІЯ

Буцький І.М. ДЕЯКІ УТОЧНЕННЯ ДО КОМПЛЕКСІВ ДОБИ ПІЗНЬОЇ БРОНЗИ НА ПОСЕЛЕННІ ТАРАНЦЕВЕ	8
Данилейко В.М. АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАПОВІДНИКА «ЗАМКИ ТЕРНОПІЛЛЯ» ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ОХОРОНИ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В УКРАЇНІ.....	20
Джос В.С. РЕЗУЛЬТАТИ НАУКОВО-РЯТІВНИХ РОЗКОПОК ЕНЕОЛІТИЧНОГО МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ НА ПАМ'ЯТЦІ АРХЕОЛОГІЇ «КУЛЬТОВИЙ КОМПЛЕКС КАМ'ЯНА МОГИЛА» В 2016 р.	30
Ковальський Л.С. ТРИПІЛЬСЬКЕ ПОСЕЛЕННЯ БЕЗДНА НА ВОЛИНІ	36
Крохмальна Т.І. ТЕРЕБОВЛЯНСЬКИЙ ЗАМОК ЯК АРХІТЕКТУРНО-АРХЕОЛОГІЧНА ПАМ'ЯТКА ХІV-ХVІІ СТ.....	39
Кулішова О.Ф. НАУКОВА АТРИБУЦІЯ ПРЕДМЕТІВ ІЗ ФАРФОРУ ТА ФАЯНСУ З АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ НА ТЕРИТОРІЇ НІАЗ «КАМ'ЯНЕЦЬ»	46
Лазаренко В.Г. «СОФИЕВСКИЙ ЗМЕЙ» – УНИКАЛЬНИЙ ПАМ'ЯТНИК СЕВЕРНОГО ПРИЧЕРНОМОР'Я	52
Пересунчак О.С. ПОСЕЛЕННЯ ТРИПІЛЬСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ПОБЛИЗУ УРОЧИЩА КОЗАЧИЙ ЯР НА СЕРЕДНЬОМУ ПОБУЖЖІ	61
Старік О.В., Романчук Д.С., Рутковська О.В., Розтрюпа В.С. СТАЦІОНАРНЕ МЕГАЛІТИЧНЕ КУЛЬТОВЕ МІСЦЕ ТОКІВСЬКЕ І	69
Тощев Г.М., Андрух С.І. РЯТІВНІ ДОСЛІДЖЕННЯ НА МАМАЙ-ГОРІ (1988-2016 рр.)	79
Харлан О.В. ІСТОРИКО-АРХІТЕКТУРНИЙ МУЗЕЙ-ЗАПОВІДНИК «САДИБА ПОПОВА» У М. ВАСИЛІВКА ЯК ОБ'ЄКТ АРХІТЕКТУРНО-АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	86
Юрченко О.В. НЕОЛІТИЧНІ ПАМ'ЯТКИ ДОЛИНИ Р. БРОВАРКА НА ПЕРЕЯСЛАВЩИНІ	92

ОХОРОНА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Гребенников В.Б, Яценко С.М. АРХЕОЛОГІЧНІ КАТАЛОГИ МИКОЛАЇВЩИНИ	102
Дронова Т.М. УПРАВЛІННЯ ТА ОХОРОНА АРХЕОЛОГІЧНОЇ ПАМ'ЯТКИ «КАМ'ЯНА МОГИЛА» В РАМКАХ НОМІНАЦІЇ ДЛЯ ВНЕСЕННЯ ДО СПИСКУ ВСЕСВІТНЬОЇ СПАДЩИНИ	105
Малишев О.О. 25-ЛІТТЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ АРХЕОЛОГІЧНОЇ КОНВЕНЦІЇ І УКРАЇНА: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВТІЛЕННЯ МАЛЬТІЙСЬКИХ ЗАСАД У ВІТЧИЗНЯНЕ ЗАКОНОДАВСТВО	114

Михайлов Я.Б., Заматаєва О.В. ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ОХОРОНИ ОБ'ЄКТА НАСКЕЛЬНОГО МИСТЕЦТВА «КАМ'ЯНА МОГИЛА»	125
Нижник Л. М. ЕКСТЕР'ЄР ТА ІНТЕРЄ'Р П'ЯТНИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ М. ЧЕРНІГОВА У XVII – НА ПОЧ. XXI СТ.	132
Пеньова О.В. МИНУЛЕТАСУЧАСНЕНАЦІОНАЛЬНОГО ІСТОРИКО-АРХЕОЛОГІЧНОГО ЗАПОВІДНИКА «КАМ'ЯНА МОГИЛА»	140
Плетніченко М.В. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ПРОБЛЕМИ МУЗЕЄФІКАЦІЇ ПАМ'ЯТОК ПЕРВІСНОГО МИСТЕЦТВА	145
Снитко І.О. ПРОБЛЕМИ ОХОРОНИ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ АНТИЧНИХ НЕКРОПОЛІВ ХОРИ ОЛЬВІЇ	149
Ситник О. М. ВИВЧЕННЯ ОБ'ЄКТІВ АРХЕОЛОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ У ПРОФІЛЬНИХ ВНЗАх УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ, ЗАВДАННЯ, ПЕРСПЕКТИВИ	157

МУЗЕЄЗНАВСТВО

Брель О.В. АРХЕОЛОГІЧНІ ПРЕДМЕТИ В ЕКСПОЗИЦІЇ МУЗЕЮ Б.ХМЕЛЬНИЦЬКОГО В ЧИГИРИНІ	162
Ісаєва О.М., Осипенко Т.В. АРХЕОЛОГІЧНА КОЛЕКЦІЯ ДАВНЬОРУСЬКОГО ПЕРІОДУ В ФОНДАХ НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО ВІДДІЛУ «КАНІВ ВІД ДАВНИНИ ДО СУЧАСНОСТІ» ШЕВЧЕНКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАПОВІДНИКА	170
Лугова О.С. АРХЕОЛОГІЧНІ ПАМ'ЯТКИ БЕРЕЖАНЩИНИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТУРИСТИЧНОГО ПРЕДСТАВЛЕННЯ	176
Михайлова Н.І., Лобанова І.М. ЧУРИНГИ КАМ'ЯНОЇ МОГИЛИ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ДУХОВНИХ УЯВЛЕНЬ СТАРОДАВНЬОЇ ЛЮДИНИ	183
Руденко С.В., Чепурна І.В. РОЛЬ АРХЕОЛОГІЧНОГО МУЗЕЮ НІКЗ «ЧИГИРИН» У ЗБЕРЕЖЕННІ ТА ПОПУЛЯРІЗАЦІЇ АРХЕОЛОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ ЧИГИРИНЩИНИ	187
Трощинська О.І., Діденко Я.Л. ВИКОРИСТАННЯ АРХЕОЛОГІЧНИХ КОЛЕКЦІЙ В МАСОВО-ОСВІТНІЙ РОБОТІ НІКЗ «ЧИГИРИН»	191
Харламова А.О. ФОРМУВАННЯ КОЛЕКЦІЇ СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ КАМ'ЯНОЇ СКУЛЬПТУРИ МУЗЕЮ АРХЕОЛОГІЇ ХНУ ІМЕНІ В.Н. КАРАЗІНА	196
Чайка В.І., Мазуранчик З.Ф. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ, ЕКСПОНУВАННЯ ТА ПОПУЛЯРІЗАЦІЇ АРХЕОЛОГІЧНИХ КОЛЕКЦІЙ В НАЦІОНАЛЬНОМУ ЗАПОВІДНИКУ «ЗАМКИ ТЕРНОПІЛЛЯ»	204
Чухраєнко О.А. КОЛЕКЦІЯ ПОЛОВЕЦЬКИХ КАМ'ЯНИХ СТАТУЙ МЕЛІТОПОЛЬСЬКОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ: ОПИС ТА ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ	209
Юрченко Г.В. ЗБІРКА «АРХЕОЛОГІЯ» В НЕПРОФІЛЬНИХ МУЗЕЯХ: ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ (НА ПРИКЛАДІ КЗ «ХУДОЖНЬО-МЕМОРІАЛЬНИЙ МУЗЕЙ І.Ю. РЄПІНА»)	216
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	224
ПАМ'ЯТКА АВТОРАМ (вимоги до оформлення статей)	226

УДК 911.373 + 904:72 / 728.83 «18/20» (477.63)

О.В.Харлан

ІСТОРИКО-АРХІТЕКТУРНИЙ МУЗЕЙ-ЗАПОВІДНИК «САДИБА ПОПОВА» У М. ВАСИЛІВКА ЯК ОБ'ЄКТ АРХІТЕКТУРНО-АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Статтю присвячено вивченню старовинної садиби родини таврійських та катеринославських поміщиків Попових – цікавої пам'ятки архітектури та історії XIX-XX ст., яка зазнала суттєвих втрат в XX ст. і не так давно стала об'єктом археологічних досліджень.

Ключові слова: Василівська садиба Попових, панський будинок, родина Попових, археологічні дослідження

Охорона та дослідження архітектурно-археологічної спадщини в Україні останнім часом стає одним із найважливіших питань містобудівної діяльності, що пов'язано з інтенсивним сучасним розвитком історичних міст. Актуальним стає наукове вивчення містобудівних й архітектурних концепцій в Україні. Велика кількість досліджень з історії архітектури різних регіонів України в цілому сьогодні добре відомі. У більшості випадків головними об'єктами досліджень були обрані орієнтири на найбільш визначні міста та пам'ятки історії та архітектури.

Дослідження історичних ландшафтів ареалу сучасного міста Василівка є окремою, досить специфічною частиною вивчення культурної спадщини населеного пункту. Інтенсивне освоєння ділянок під нову забудову, природні ризики та багато інших аспектів серйозно загрожують культурній спадщині містечка, яке є свідком стародавньої історії.

На жаль, територія центру міста майже не була засобом архітектурно-археологічних досліджень, тому в сучасній українській літературі, присвяченій вивченню архітектури, археології та містобудування різних регіонів країни, територія центру Василівки – це велика біла пляма.

Вибір Садиби Попова об'єктом вивчення фахівців різних спеціальностей був зумовлений низкою причин. По-перше, вказана садиба – пам'ятка історії місцевого значення, по-друге, за нормативною документацією територія пам'ятки потребує розробки охоронної зони з режимом, що забезпечує збереження пам'ятки, а також регламентує ступінь можливої реконструкції та містобудівних змін з метою відновлення втрат історичного середовища і включення об'єктів культурної спадщини в сучасну структуру міста.

Під час виконання в 2015 р. «Проекту зон охорони та плану організації території музею-заповідника «Садиба Попова» в м. Василівка Запорізької області» НДІ пам'яткоохоронних досліджень Міністерства культури України було проведено значні за обсягом історико-містобудівні дослідження і зроблено низку теоретичних висновків, проаналізовано джерельну базу, архітектурну, історичну та археологічну спадщину, визначено межі й режими використання території заповідника та його зон охорони [1].

Робота над вивченням та аналізом міських територій стає вкрай важливою і актуальною. Дуже важливим є питання співпраці міста та заповідника. Проблема формування загальної для міста і музею-заповідника інфраструктури існує і зараз. При визначенні меж території заповідника, враховувалась наявна земельпорядна документація, але завдяки дослідженням відомо, що історичні межі садибного комплексу були набагато більшими. На жаль, сучасна ситуація землекористування не дозволяє визначити цілісну територію музею-заповідника, яка на сьогодні складається з кількох окремих ділянок.

В якості методу дослідження території садиби Попова на предмет виявлення пам'яток археології пропонується метод їх контекстуалізації, що полягає у поєднанні трьох підходів: то-

Мал.1. Місце розташування Василівки на мапі Річі Заноні 1767 р. На протилежному березі Карачекрак добре видно поселення «KaraCzabrak».

пографічного, використання історії в якості контексту та вивчення власне пам'ятки.

Головним завданням на першому етапі є локалізація місцезнаходження та виявлення окремих втрачених пам'яток, що раніше становили частину архітектурного ансамблю і історичного ландшафту у різні часи на території сучасного міста і несуть у собі важливу інформацію для дослідників.

Дослідження культурних залишків археологічного шару сучасного міста дослідниками різних наук дасть змогу зазирнути у минуле, реконструювати розвиток та існування давніх поселень на його території.

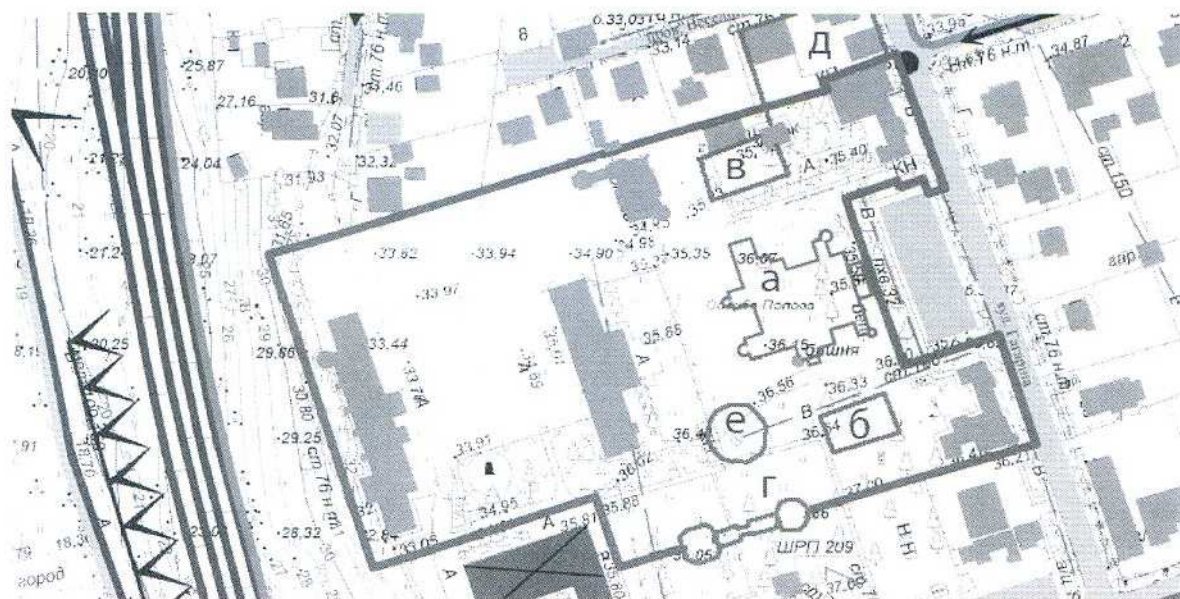
Археологічні знахідки розповідають про заселення територій сучасного міста та зокрема музею-заповідника та його околиць з давніх часів. Навколо Василівки існує величезна кількість курганів. В північно-західній околиці міста, біля підніжжя Лисої гори, було розкопано могильник доби неоліту (V тисячоліття до н.е.), де виявлено понад 30 поховань. Деякі джерела вказують, що поблизу річки Карачекрак на рубежі XVII-XVIII ст. ст. існував крупний ногайський аул, неподалік якого в 1736 р. росіянами було влаштовано редут. Саме його (аул) зображено на мапі 1767 р. на правому березі Карачекрака (мал. 1) на березі невеличкої затоки в місці впадіння у Дніпро.

Мал.2. Містечко Василівка на фрагменті військово-топографічної мапи Російської імперії фр. пол. XIX ст.

Більша частина цікавих знахідок кін. XIX – поч. XX ст. була зроблена безпосередньо на території садиби та поза її межами на ранніх етапах утворення музею-заповідника. На жаль, саме ця територія до початку 1960-х років зазнала певних змін.

Потрібно звернути увагу, що мальовничий північно-західний схил величезного мису, що утворився в місці злиття річок Карачекрак і Бурчак, став будівельним майданчиком

Мал.3. Схема розташування археологічних пам'яток на теренах нового садибного комплексу музею-заповідника «Садиба Попова» в м. Василівка Запорізької області. Археологічні розвідки на вказаній території допоможуть виявити точне місце їх розташування.

для садибного комплексу. А найпривабливішим місцем розташування первинних поселень, в силу свого мікроклімату стала долина невеличкої річки Бурчак порізана невеличкими балками Скотовуватою і Злодійською.

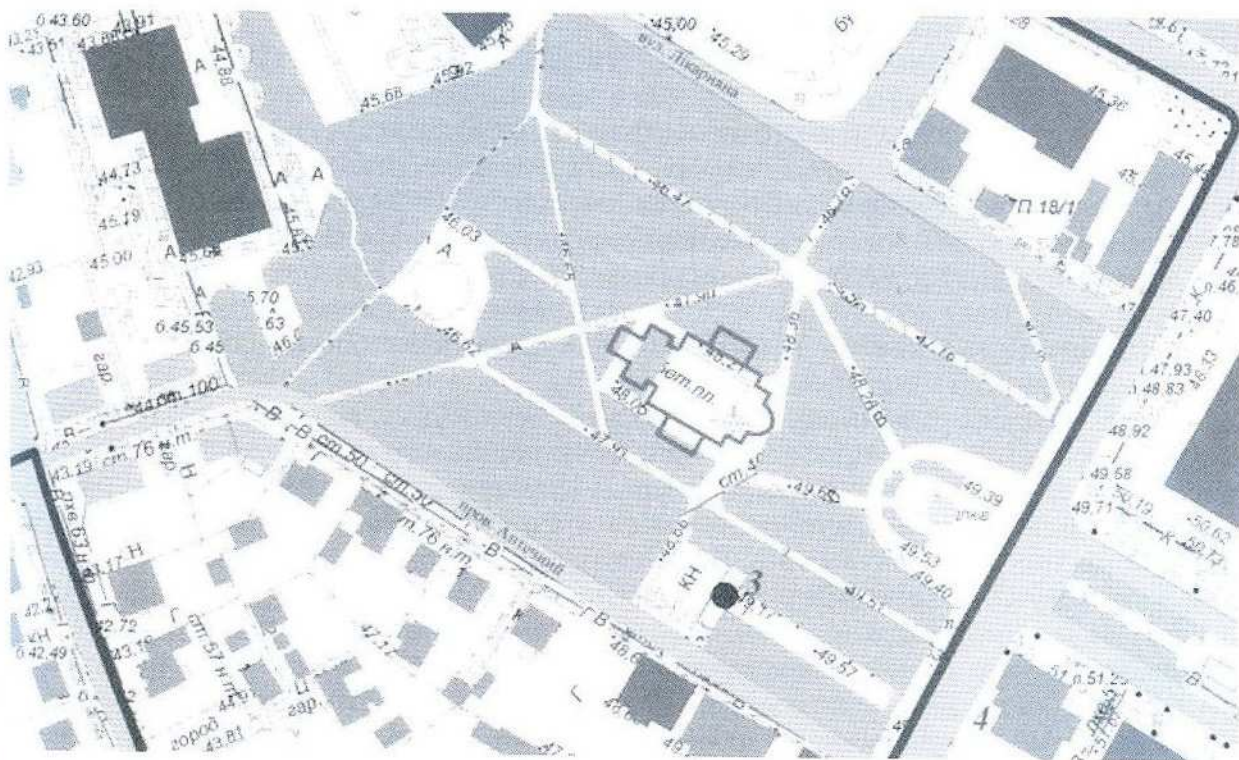
Вірогідно, що з давніх часів за структурою розселення дніпрово-запорожиста розселювальна система належала до підтипу смугових, а за взаємозв'язком з ландшафтом більшість поселень належала до різновиду приводоїмищних систем з малюнком структури поселення, що повністю відповідає малюнку рельєфу. Тож, берегова смуга, а також край другої надзаплавної тераси, що проходить уздовж усієї зазначеної ділянки Бурчака, є дуже цікавою для археологічних досліджень.

Окрім річок суттєву роль в архітектурно-просторовому упорядженні системи поселень відігравали природні доміанти. При цьому хотілося б звернути увагу на те, що в цьому місці акваторія Дніпра повертає на південний захід, а навпроти великого мису між руслами Карачекрака та Бурчака розкриваються простори Великого Лугу з величною Лисою Горою (важливим та вагомим елементом акваторії трьох річок). Як бачимо, добре простежується наявність багатьох важливих структуроутворюючих природно-географічних елементів, які б могли вплинути на вибір ділянки для розміщення давніх поселень.

Вивчення сучасної топографії місця злиття трьох вищезгаданих річок доводить, що внаслідок штучно створеного водосховища первинні берегові лінії суттєво змінені і рівень води значно вищий за природній (первинний).

Цікавими на наш погляд в археологічному сенсі постають пам'ятки фортифікації XVIII ст. на правому і лівому берегах р. Карачекрак (мал. 2). За допомогою картографії сер. XIX ст. можливо точніше визначити місце розташування та імовірну кількість укріплень запорозьких часів.

Після зіставлення писемних та іконографічних матеріалів набагато полегшується локалізація місцезнаходження зниклих споруд XIX- поч. XX ст. які входили до величного комплексу садиби Попових. Виникає потреба археологічних розвідок центральної частини садиби, на місці де існувала головна домінуюча споруда комплексу садиби – палац (мал. 3, а). Зараз,

Мал.4. Схема розташування церкви апостолів Петра і Павла на теренах скверу в центральній частині м. Василівка (фрагмент креслення «Зони охорони пам'яток Василівського історико-архітектурного музею-заповідника «Садиба Попова», 2015 р.)

дана ділянка вже потрапила в поле зору археологів. Також, цікавими були б дослідження на місцях розміщення двох одноповерхових житлових споруд, які існували до будівництва і під час будівництва «замку» (нового садибного комплексу) на північ і на південь від палацу (мал. 3, б і в), Південної брами з двома баштами по боках (мал. 3, г), Північної тераси для гри в шахи (мал. 3, д) і підземного резервуара, що зберігся до сьогодні (мал. 3, е).

Цікавими з архітектурної і з археологічної точки зору є пошук та дослідження відомих і вірогідних підземних споруд XIX – поч. XX ст. Зараз на території музею-заповідника існує невеличкий круглий отвір, що веде в вищезгаданий підземний резервуар, викладений з цегли. В стінках резервуару існують кілька отворів з каналами, що ведуть у напрямку колишнього палацу і конюшні. Проведення комплексних досліджень ускладнюються відсутністю будь-якої інформації про підземні інженерні комунікації.

Об'єм палацу, фундаменти якого зараз досліджуються археологами [2], в силу свого розміру і місця колишнього розташування після дослідження і ретельного вивчення з подальшим відтворенням на науковій історико-іконографічній основі міг би стати потужним елементом простору комплексу. Сам об'єм відтвореного палацу завдяки параметрам дозволить розмістити в ньому низку сучасних об'єктів музейного призначення. До того ж відтворення втраченого об'єму палацу дозволить створити стилістично єдиний завершений вигляд садибного комплексу, що в свою чергу сприятиме вдосконаленню зовнішнього вигляду міської території прилеглої до музею-заповідника і формуванню комфортного громадського простору історичної частини міста.

Ще однією, вкрай важливою в археологічному сенсі пам'яткою, що не збереглася до нашого часу є Петро-Павлівська церква (мал. 4), збудована на південь від території музею-заповідника в 1843 р. Оленою Олександрівною дружиною Павла Васильовича Попова над його похованням. Величезний храм збудований з цегли було зруйновано у 1945-1955 рр. Дослідження

фундаменту споруди дозволить з'ясувати місце розташування і віднайти усипальницю родини Попових.

Після локалізації решток споруди і поховань родини Попових заслуговує на увагу відновлення храму і надгробків над похованнями. Даний захід допоможе репрезентувати локальну колективну свідомість та колективну пам'ять громадян міста, що цілком впишеться в феномен суспільного «пригадування», коли у суспільну пам'ять повертаються образи минулого, ізольовані до того у межах міста та краю в цілому, позбавлені права на репрезентацію у офіційному просторі.

Безперечно, на увагу дослідників заслуговують ділянки де раніше існували Свято-Василівська дерев'яна церква, кам'яна каплиця кін. XIX ст. та територія першої садиби Попових (зараз в межах території музею-заповідника) [3].

На даному етапі досліджень за архівними джерелами XIX ст. відомі архітектурні властивості споруд, про які йшлося вище, але за допомогою ретельного археологічного дослідження вказаних територій, локалізації колишніх місць їх існування, зробиться можливим професійно реконструювати зовнішній вигляд цих будівель. Розкопки і вивчення архівних матеріалів допоможуть встановити планувальні й архітектурні властивості досліджених частин міської території, розташування залишків різних споруд та повернути нащадкам сторінки рідної історії, які нещадно стиралися з поверхні землі протягом XX ст.

Підводячи підсумок вищенаведеному, можна констатувати, що пам'ятка історії та архітектури – Садиба Попова має низку специфічних рис, які дозволяють у своєму комплексі виокремити територію цього комплексу для історико-археологічної зони (або зони охоронного культурного шару) і в першому наближенні виявити межі цих цінних частин території.

На цьому, звісно, робота не закінчується, оскільки проведений аналіз є лише першим етапом комплексного дослідження містобудування, архітектури й археології історично вагомій ділянки сучасного центру міста.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Проект зон охорони та план організації території заповідника «Садиба Попова» в м. Василівка Запорізької області. Т. 1-3. / директ. Пламеницька О. А., наук. кер. Харлан О. В. – К.: НДІ пам'яткохоронних досліджень, 2015;
2. Короткий науковий звіт про проведені роботи у 2016 р. Історико-архітектурний музей-заповідник «Садиба Попова» м. Василівка, вул. Гагаріна, 12 / наук. керівн. Дровосєкова О. В. – Василівка – Запоріжжя, 2016;
3. Сімейний архів дворянської родини Попових 1730-1920 рр. (описи фонду 535 Державного архіву Автономної республіки Крим). Серія «Василівська старовина» Вип.2 / Упор. В. М. Стойчев, В. М. Філас, І. М. Стойчева, С. О. Телюпа. – Василівка-Запоріжжя, 2014. - 290 с.

А.В. Харлан

ІСТОРИКО-АРХИТЕКТУРНИЙ МУЗЕЙ-ЗАПОВЕДНИК «УСАДЬБА ПОПОВА» В Г. ВАСИЛЬЕВКА КАК ОБЪЕКТ АРХИТЕКТУРНО-АРХЕОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ

Статья посвящена изучению старинной усадьбы семьи таврических и екатеринославских помещиков Поповых – интересного памятника архитектуры и истории XIX-XX вв., который серьезно пострадал в XX ст. и совсем недавно стал объектом археологических исследований.

Ключевые слова: Васильевская усадьба Поповых, господский дом, семья Поповых, археологические исследования, памятники архитектуры и истории.

O.V. Kharlan

**HISTORICAL AND ARCHITECTURAL MUSEUM-RESERVE
«THE ESTATE OF POPOV» IN VASYLIVKA AS OBJECT OF ARCHITECTURAL
AND ARCHEOLOGICAL RESEARCHES**

This article is devoted to study of ancient estate of katerynoslav and tauride landowners' family Popov. The Popov estate is interest architectural and historical monument XIX-XX ct., which got substantial losses in XX ct. The estate of the Popov has recently become the subject of research.

Keywords: The estate of the Popov in Vasylivka, manor house, Popov's family, archaeological researches, architectural and historical monuments